

Fr. Barsi Balázs OFM: „Szerelmes szellők suttogása” – A lelki élet hármasság útja az Énekek éneke fényében, Keresztes Szent János értelmezése szerint

A könyvben az Énekek énekének a lelki életre vonatkozó magyarázatát olvashatjuk Amint Barsi atya többször utalt rá, az ősegyház a Szentírásnak éppen ezzel a könyvével avatta be a hittanulót a keresztény hit tanításába és készítette föl a keresztség szentségének vételére. Ugyanakkor már Órigenésznél megjelenik egyfajta óvatosság azzal a merészséggel szemben, hogy mindjárt a kezdőknek adjuk azt, ami valójában maga a beteljesedés. Félti az olvasókat az Énekek énekének nyelvezetétől, szerelmes szavainak kétértelműségétől, és inkább a lélek Istenhez vezető útjának utolsó szakaszát látja benne. Órigenész – Barsi Balázs szerint – hét éneket különböztet meg az Ószövetségben, s ez a hét ének az ő értelmezésében hét lépcsőfokot jelent. Ezek közül az Énekek éneke képviseli az utolsó, a legmagasabb szintet, mert amint a teremtés hat napja a hetedik napban, a szombatban teljesedik be, ugyanúgy az Isten és ember kapcsolata abban a szerelmes egyesülésben éri el csúcspontját, melyet az Énekek éneke ünnepel. Valóban, a keresztény élet nem állóvíz, nem statikus állapot, hanem fejlődő valóság, meghatározott szakaszokkal. Ezt Szent Pál is hangsúlyozza, amikor megkülönbözteti azokat, akiket tejjel kell táplálni, azoktól, akiknek már szilárd eledelt is lehet adni. Ugyanakkor Órigenész másutt azt írja, hogy az Énekek énekét olvashatja a hitben kezdő és haladó, csak mást és mást fog megérteni belőle attól függően, hogy éppen hol tart a lelki élet útján.

Van, aki hit nélkül, csak erotikus képei, kifejezései kedvéért olvassa, de ezek szimbolikus jelentéséről halvány fogalma sincs. Vagy talán értékeli az Énekek éneke költői szépségét, de nem tud mit kezdeni a könyv isteni sugalmazottságával. Az Énekek éneke megértéséhez azonban nem irodalmi műveltség, nem is annyira teológiai jártasság szükséges, hanem mindenekelőtt szeretet. A megértés mértéke ebben az esetben egyenesen arányos a szeretet

mértékével. Szent Bernát a 12. században így ír erről: „Ebben a jegyesi énekben mindenütt a szeretet fejeződik ki. Ha az ember meg akarja érteni, amit olvas, szeretnie kell. Egyébként hiába hallgatná, hiába olvasná a szerelmes költeményt, szeretet nélkül semmire se jutna. Az Isten iránt hideg szív semmit sem tudna megragadni ebből a lángszavú költeményből.”

Négyszáz évvel később Avilai Szent Teréz megerősíti Szent Bernát állítását, ám a legkiérleltebb magyarázat, kommentár minden bizonnyal Keresztes Szent János, a karmelita misztikus Szellemi páros éneke, ami maga is költemény, melyet az Énekek éneke ihletett. E rendkívüli mű olvasása során a kezdetektől nyomon követhetjük, hogyan gyullad föl az emberi lélekben az istenszeretet lángja, egészen a beteljesedésig, ahol a lélek Istennel egyesül.

A Szellemi páros ének bizony nagyon igényes, nehéz olvasmány, s az embernek az az első benyomása, hogy csak keveseknek való. De vajon az evangéliumról is azt kell állítanunk, hogy keveseknek való, mert komoly igényeket támaszt? Bizony, Isten nem enged az ő tervéből: saját képére teremtette az embert, még ha több milliárdan vannak is, akik erről nem tudnak vagy nem akarnak tudomást venni, és magának teremtette, még ha az emberiség nagy része a bűn által újra és újra hátat fordít is neki.

A beteljesedés mindenesetre Keresztes Szent János radikalizmusát igazolja, mert nincsen külön bejáratú mennyország az úgynevezett liberális keresztényeknek (hisznek ők még egyáltalán a mennyország létezésében?), hanem csak egyetlen mennyország létezik, ahol Isten mindenben minden, ahol örökké tartó szerelem van Isten és ember között. Itt már nincs helye semmiféle langyosságnak, a világgal való alkudozásnak, a megosztott szív kétfelé sántikálásának. És talán kegyetlenségnek hangzik, mégis van valami megnyugtató abban, hogy aki nem a tökéletes istenszerelem mennyországában lesz, az kizárásos alapon – de végső soron a maga választása következtében – a pokolba kerül. Nem hiábavaló ennek az alternatívának fényében szemlélni a keresztény életet, hogy jobban megértsük azt a rendíthetetlen állhatatosságot, mellyel a szentek ragaszkodtak Istenhez, s ahhoz, amit Isten akarataként életükben fölismertek. Keresztes Szent Jánost 1577. december 3-án éjjel Toledóban a sarus karmeliták elfogják, mert rendjében reformot akar megvalósítani, s egy szűk börtöncellába dugják, ahol sem ülni, sem feküdni, csak állni lehet. A káptalanteremre nyíló kicsi ablak pedig olyan magasan van, hogy csak székre felállva láthat ki rajta. Éheztetik, véresre korbácsolják. Lelkileg is gyötrik, mert a káptalanteremben a füle hallatára mondogatják: „Nézd, már elfogták Terézt. A sarutlan rendet pedig eltörölték.” Ekkor születik meg lelkében a Szellemi páros ének, ez a csodálatos negyven versszak, amelyben az Ara (a lélek) és a Jegyes (Krisztus) énekel egymásnak (később egy vaskos kötetnyi magyarázatot is ír hozzá). Az 1–12. versben a via purgativát, a megtisztulás útját jeleníti meg, a 13–21. versszakban a via illuminativát, a megvilágosodás útját, a 22–33. versszakban a via unitiváról, az egyesülés útjáról énekel, az utolsó öt szakasz pedig az örök üdvösségre jutott lélek boldogságáról szól. Ennek a rendkívüli költeménynek a menetét követve haladunk most végig a lelki élet útjának egyes szakaszain. Persze, egy teljes élet kell hozzá, hogy a lelki élet útját valóban végigjárjuk, de nem mondhatunk le arról, hogy ez alatt a rövid idő alatt is, melyet Keresztes Szent János halhatatlan alkotásának megismerésére szánunk, hagyjuk elragadni magunkat az isteni szeretet

sodrásától. Nem ér semmit ennek a könyvnek az elolvasása, ha nem szítja fel bennünk a vágyat, hogy jobban szeressük Istent, ha az az időszak, melyet vele töltünk, nem válik hatalmas crescendóvá az életünkben.

A Szellemi páros ének első néhány szakasza mindenekelőtt arra tanít – olvashatjuk a könyvben –, hogy a lelki élet kezdete az Isten utáni szerelmes vágyakozás. Jóllehet az új minőségű, örök életet a hit és a keresztség által kapjuk, de csak mintegy földbe elvetett magként, amely akár vissza is fejlődhet, befülledhet és elhalhat, anélkül, hogy kikelne és teremne. A valódi lelki élet ott kezdődik, amikor a hitben és keresztségben nyert új élet az istenszerelem hatására kicsírázik és bontakozni kezd. Az egész keresztény élet dinamizmusát egy végtelenre táguló szerelem adja: a lélek szerelmes lesz a megtestesült Igébe, Jézus Krisztusba, megsebesíttetik ettől a szerelemtől, és szenved, mert távol kell lennie Szerelmesétől. Keresztes Szent János úgy magyarázza, hogy amikor az Ara, a lélek a Vőlegény, azaz Krisztus után kiált, akkor a túlvilág után kiált, mert itt a földön sohasem ölelheti magához örökre. Újra meg újra találkozni, és újra meg újra eltávolodni egymástól. Ez pedig nagy figyelmeztetés korunk európai kereszténységének, melyből hiányzik a túlvilágba vetett hit, a vágyakozás abba a másik világba. E nélkül a kezdet nélkül nincs keresztény élet, csak szálnalmas tengődés. E nélkül az egész kereszténység halálra van ítéelve. Azért tart ott Európa, hogy alkotmányába is szégyelli bevenni a keresztény gyökerekre való utalást, mert hűtlenül elhagyta és elfelejtette az első szerelmet, és kínosan érinti, ha erre emlékeztetik. Azonban maga az Úr is mondja: „Aki szeret engem, megtartja parancsaimat. Atyám is szeretni fogja, és hozzá költözünk.” S feltámadása után ezt kérdezi Pétertől: „Simon, Jónás fia, szeretsz-e engem?” Ez az első és utolsó kérdés, amit Jézus Krisztus föltesz minden kereszténynek, személy szerint, névre szólóan.

Ismerek olyan hívőket, akik komolyan szenvednek amiatt, hogy nem tudják szeretni Istent. Meg kell nyugtatnom őket: az, hogy a szeretetre való képtelenség fáj nekik, már a szeretet jele. A szeretet, amit Jézus kér, elsősorban nem érzelem, sőt néha egyenesen az érzelmek ellenében működik: mindent felülmúló, hatalmas vágyakozás Isten után, s annak kívánása, hogy neki tetsző módon éljünk. Hogy lehet pappá szentelni azt, aki akár színjelesen is elvégezte a teológiát, de nem vágyakozik Isten után? Hogy lehet egy keresztény családot rábízni valakire, aki ugyan templomban esküszik, de nem vágyakozik arra, hogy Isten akaratát teljesítse és Krisztust befogadja a családjába?

A túlcsonduló érzelmek, a szeretet felfokozott, szenvedélyes kísérői nem tartoznak a szeretet lényegéhez. Ahogy Keresztes Szent János mindjárt a kezdőknek leszögezi: „Isten közelségének érzete nem biztos jele az ő kegyelmi jelenlétének.” Lisieux-i Szent Teréz élete utolsó szakaszában a hitetlenség kísértésével küzdött, s olyan érzelmi sivárságot élt át Istennel való kapcsolatában, mint egy ateista. Mégis hőiesen szeretett tovább, mert szeretni akart. Az, hogy valaki érzi Isten vigasztalását, még azt sem jelenti feltétlenül, hogy a kegyelem állapotában van, mint ahogy a lelki sivárságérzet sem jelenti az ellenkezőjét. Thomas Merton

helyesen mondja valahol, hogy egy Istentől kapott jó érzés, vigasztalás nem sokban különbözik attól a kellemes érzéstől, amit mondjuk nagy nyári melegben egy korsó hideg sör nyújt. Ezek mind csak érzések, vagyis teremtet dolgok, melyekkel a teremtő Isten tetszése szerint nevel bennünket.

Hová rejtőztél, Kedvesem,

sóhajtozva, miért hagytál magamra?

Elmenekültél, mint a szarvas,

sebeitől borítva, én meg

futottam, s kiáltottam utánad,

de megfogni nem tudtalak.

Ne feledjük: az Énekek éneke Istene rejtőzködő Isten. Édes sebet ejtett, azután elrejtőzött, s most kiáltozik utána a lélek. Persze, csak akik hevesen vágyakoznak utána, azok kiáltanak fel fájdalmukban: hol vagy? Szent Ferenc atyánk is többször sírva panaszkolta, hogy Istent olyan távolinak érzi. A keresztény lélek megízleli az isteni szeretet édességét, de még mielőtt ezt az édességet azonosítaná a szeretettel, megtapasztalja Isten transzcendenciáját is, azt, hogy Isten végtelenül túl van azon, amit mi, beleértve a rendkívüli látomásokban részesülő legnagyobb misztikusokat is, érzékelhetünk belőle. Félelmetes tisztító tűz ez, amely elkerülhetetlen minden

keresztény életében. Egy ponton mindent, amit tudunk Istenről, el kell felejteni. Ezt jelenti Keresztes Szent János számára a lélek sötét éjszakája – csak az éjszaka közepén lehet találkozni az Istennel, a hit sötétjében úgy, hogy nem tapasztalom, de hiszem ezt a találkozást.

Barsi atya rámutat arra, hogy három állapota van a léleknek: vannak halottak, betegek és egészségesek. A halott lelkű ember az, aki nem viszonzza Isten szeretetét. Minden bizonnyal ő is kapott jeleket, de visszautasította, talán éppen ettől a betegségtől való ösztönös félelem miatt. Inkább az e világi egészséget, a megsebzetlenség biztonságát választotta, s a szeretet kockázatos, ám mennyei boldogságot ígérő kalandjáról lemondva most a poklot építi magában.

Nézzük csak meg e világ sztárjait! – hívja fel a figyelmet a szerző. Szép, egészséges emberpéldányok: hibátlan test, csillogó karrier, tobzódás az élvezetekben. Izmaik ruganyosak, reflexeik remekül működnek, szexuális teljesítőképességük a csúcson van, az élet minden területén sikeresek. A kívülálló szemében mindenestül irigylésre méltóak: nem érzékelhető életükben semmiféle hiány, zavar, tökéletlenség. Még magánéleti problémáik is olyanok, amivel más ember szívesen dicsekedne: az egyik ilyen és ilyen plasztikai műtétre készül; a másikat aktuális partnere megcsalta, de már van új barátnője, barátja; a harmadik beperli valamelyik bulvárlapot, mert a hozzájárulása nélkül közölt róla valamit; stb. Isten azonban látja belső ürességüket és egész életük hiábavalóságát. A zsoltáros kíméletlenül fogalmazza meg róluk Isten ítéletét: Olyanok, mint a vágásra szánt állatok, a halál terelgeti őket. (vö. 48. zsoltár) Igen, mert fiatalságuk elmúlik, szépségük elillan, erejük megfogyatkozik, s mivel a lelkük halott, még mielőtt utolérné őket a biológiai összeomlás, értelmét veszti egész létezésük, amely mindenestül mulandó javakra és látszatértékekre épült.

De nem csupán a régi-új pogányság követői között akadnak szép számmal lelki hullák. Sok hívő lelke is halott, mert nem lép be a hit személyes világába. Akinek a kereszténység csak szép hagyomány, folklór, konzervatív értékrend, nem pedig eleven kapcsolat az élő Istennel, annak halott a hite. A Jézus Krisztussal és az ő Atyjával való személyes, a Szentlélekben fennálló bensőséges kapcsolatból kiszakítva nem léteznek, nem létezhetnek keresztény értékek, ennek híján az egész keresztény vallás tartalom nélküli és élettelen, s a történelem szemétdombján a helye.

Barsi Balázs atya e könyv lapjain az Énekek éneke misztikájába vezeti az olvasót, a karmelita misztikus, Keresztes Szent János Szellemi páros éneke segítségével mutatva be az istenszeretet megszületését, kibontakozását, és beteljesedését a lélekben. Nem az intellektuális csemegékre vágyóknak való olvasmány, ellenben jó szívvel ajánljuk azoknak, akiknek szívét már megsebezte Isten szerelme, s készek életüket e szerelemben való növekedésnek szentelni.

(Fr. Barsi Balázs OFM: „Szerelmes szellők suttogása” – A lelki élet hármasság útja az Énekek éneke fényében, Keresztes Szent János értelmezése szerint; második, javított kiadás; szerk.: Telek Péter Pál; Sarutlan Kármelita Nővérek, Magyarország, 2014.)

M.A.